

Toespraak Arianne de Jong
(Gesproken woord geldt)

Herdenking bevrijding Kamp Amersfoort

19 april 2023, Leusden

Eren en leren, twee zijden van dezelfde medaille

Goedemiddag alle aanwezigen,

Dank dat ik hier vandaag mag staan op deze bijzondere plek, een plek vol van pijnlijke herinneringen. Graag verken ik met u waarom we de herinneringen aan de Tweede Wereldoorlog levend willen houden, wat maakt dit?

Mijn naam is Arianne de Jong
Geboren 36 jaar na de Tweede Wereldoorlog

Bij ons werd thuis veel over de oorlog gesproken. Mijn oma kon levendig vertellen, mijn ouders, ooms en tantes deelden verhalen die bij hen bekend waren. Beide opa's hebben de oorlog overleefd, maar droegen trauma met zich mee. Beiden werden niet oud.

Mijn vader heeft er nog steeds spijt van dat hij zo weinig écht naar de verhalen van zijn vader wilde luisteren. Mijn opa wilde wel praten over razzia's in Amsterdam, Dwangarbeid in Duitsland en bombardementen in Dresden. Maar mijn vader was vol van soul-muziek en plaatjes draaien en had geen ruimte voor die oorlog. Hoe vaak ik hem niet heb horen zeggen...Had ik maar meer geluisterd, had ik maar meer gevraagd?

De oorlog heeft mij nooit los kunnen laten,

ik wilde zo veel mogelijk lezen om te begrijpen hoe zo iets kon ontstaan en ook met name voorkomen kon worden. In mijn eigen leven ben ik op zoek gegaan naar manieren op bij te dragen aan een menswaardige en rechtvaardige wereld.

Zestien jaar humanitair werk,
daardoor veel gezien en heel veel verhalen gehoord van vluchtelingen en migranten
uit oorlog en conflict gebieden.

Verhalen over geweld, uitsluiting, bombardementen. Verhalen over moed, liefde,
pijn en verdriet. Verhalen die lijken op verhalen van onze eigen grootouders. Oorlog
is niet ver weg, zeker nu met de oorlog in Oekraïne zo dichtbij onze landgrenzen.

In de twee jaar dat ik mij nu mag inzetten voor het Nationaal Comité 4 en 5 mei heb
ik veel mensen mogen ontmoeten, veel nieuwe verhalen gehoord en veel plekken
mogen bezoeken. Plekken en plaatsen zoals Kamp Amersfoort. Ik leer nog iedere
dag en het raakt me nog iedere dag.

En hierin ben ik geen uitzondering.

In tijd, staan we steeds verder af van de Tweede Wereldoorlog, maar toch zijn we in
staat verhalen en herinneringen die niet de onze zijn, maar van onze ouders en
grootouders, eigen te maken, levend te houden en door te geven. Verhalen die zo
pijnlijk en indringend zijn, dat we ze liever zouden wegstoppen.

Maar toch lukt het ons niet. Mij niet, u niet en vele andere niet.

Wat maakt het toch dat we de herinnering aan de Tweede Wereldoorlog levend
willen houden? Waarom kunnen we het niet loslaten? Waarom vinden we dit zo
belangrijk?

Waarom mogen we het verleden niet laten rusten en de herinnering met het
heengaan van de laatste ooggetuigen achter ons laten?

Ik denk dat het antwoord schuilt in twee woorden: eren en leren.

Eren is recht doen. We willen recht doen aan de mensen die de vreselijkste dingen hebben meegemaakt, recht doen aan hen die vermoord zijn om wie ze waren en recht doen aan hun nabestaanden.

Tegelijkertijd voelen we diep van binnen dat het onrecht en de pijn die hen is aangedaan niet voor niets mag zijn geweest. We hebben een sterke behoefte dat er betekenis aan gegeven wordt. Betekenis die een sprankje hoop in zich draagt. De hoop dat er toch iets positiefs uit kan voortkomen. Dat we er iets van leren. Zodat dit bijdraagt aan dat er nooit meer zoiets vreselijks zal gebeuren.

Leren is voorkomen. Om deze hoop levend te houden, blijven we herinneren. Dit is de reden waarom we het via kinderen en kleinkinderen naar het heden meenemen.

Het heden geeft daar ook alle aanleiding voor.

Zoals ik eerder al de oorlog in de Oekraïne benoemde.. Om ons heen gebeurt er van alles dat ons doet denken aan wat al eens eerder is gebeurd. De geschiedenis herhaalt zich niet, maar we zien wel dezelfde mechanismen. We zien mensen elkaar uitsluiten en ontmenselijken. We zien mensen elkaar alleen nog als een mening ervaren en niet meer als een persoon. We zien dat mensen tegen elkaar worden opgezet omdat het een politiek doel dient.

Van de geschiedenis kunnen we leren wat er toen uit dit soort mechanismen voortkwam. De herinnering is een waarschuwing. Het helpt ons het heden beter te kunnen duiden.

De wijze waarop we betekenis geven aan herdenken, is niet een constante. Het is dynamisch waarin de tijdgeest waarin we leven van grote invloed is en altijd is geweest. Het kleurt de wijze waarop we vanuit het heden betekenis geven aan het verleden.

Onlangs gaf iemand een mooie duiding aan onze huidige tijd. Vroeger hadden we een gedeeld verleden. *Wie je familie was, waar je in geloofde, waar je vandaan kwam*, dat waren je ankerpunten in het nu. Deze veranderde na de oorlog door een

gedeelde toekomst, de wederopbouw, de gezamenlijke blik op morgen, een man op de maan. Dat is waar je elkaar in kon vinden.

Maar nu,

nu leven we in een tijd van een verdeeld heden. We zijn op zoek hoe we ons verhouden tot onze geschiedenis, het verleden. Maar zijn ook zoekend naar hoe we ons verhouden tot onze (gezamenlijke) toekomst.

Deze duiding van onze tijd, gaf bij mij vele vragen.

Wat betekent dit dan voor de wijze waarop we invulling geven aan herdenken, herinneren maar ook vieren?

Een terugblik in onze traditie van herdenken en herinneren zien we inderdaad een patroon dat de tijdgeest kleuring geeft aan de duiding en betekenis.

In de naoorlogse jaren was er een sterke verbintenis met de Wederopbouw en het stil staan bij de offers die mensen gebracht hadden (verzet en militair) en hoopvolle toekomst. Toen in de jaren zestig meer en meer bekend werd over de Holocaust werd dit het belangrijke ankerpunt in ons herdenken. De koude oorlog gaf veel nadruk op het herdenken als moment om lessen te trekken voor het heden of diende als waarschuwing. Met de val van de Berlijns muur weerklonk de hoop en hoe onze vrijheid verbonden is met vrijheid van andere landen om ons heen.

Nu in de laatste decennia voelt ook de tweede en derde generatie een opdracht om de herinnering levend te houden. Mogelijk door dat verdeelde heden gaan we zoek naar momenten, plaatsen en tradities van verbondenheid. Op zoek naar houvast op zoek naar zingeving.

Het ontrafelen van de eigen familie geschiedenis en het begrijpen van deze geschiedenis en wie mij dat maakt in wie ik ben.. is waar veel mensen mee bezig zijn. We hebben oog en aandacht ook voor de ander en luisteren ook naar de vergeten verhalen en bieden ruimte voor meerstemmigheid. We maken zelf

verbinding met verhalen en ontwikkelingen uit het heden. Mensen die nu vluchten uit oorlogsgebieden.

Uit recent onderzoek van het Nationaal Comité blijkt dat mensen vinden dat de Tweede Wereldoorlog van alle historische gebeurtenissen de meeste impact op de Nederlandse samenleving heeft gehad. Die oorlog is niet weg, maar gestold in film, documentaires en literatuur. In herdenkingen, monumenten en musea. In hoe we denken over goed en kwaad, in hoe we naar de geopolitiek in de wereld kijken. In hoe we denken over vrijheid en onvrijheid. De herinnering aan de Tweede Wereldoorlog heeft onze blik op het heden gevormd. In toenemende mate, zonder dat we ons daar van bewust zijn.

Samen herdenken,
samen herinneringen delen en deze overdragen,
samen stil staan dat de vrijheid en open democratie waarin we leven en beseffen dat deze niet vanzelfsprekend is.

Dat 'samen'
Dat is broodnodig.

Zeker in een samenleving waar we vaker tegenover elkaar staan in plaats van naast elkaar.

Meer dan tachtig procent van de Nederlanders geeft aan zich met elkaar verbonden te voelen op 4 en 5 mei. *Anders dan op andere dagen in het jaar*

De Nationale herdenking op 4 mei en de Nationale viering van de bevrijding op 5 mei kunnen daarmee bijdragen aan meer houvast en onderlinge verbondenheid binnen de Nederlandse samenleving.

In de behoefte om meer verbonden te zijn als samenleving ligt er een gezamenlijke opdracht hoe we betekenis geven aan herdenken in het nu, welke documentaires we maken, welke verhalen we een podium geven vertellen over wie we vandaag de dag willen zijn.

De wijze van herinneren houdt ons een spiegel voor. Leert ons wie we zijn.

Herinneren is daarmee ook een vorm van begrijpen. Begrijpen wat er gebeurd is, waarom het gebeurd is en begrijpen dat hoe we daar over nadenken iets zegt over wat we in het nu belangrijk vinden. Terwijl we recht doen aan de het verleden, terwijl we eren, leren we ook ons zelf wat beter kennen. Eren en leren zijn twee zijden van dezelfde medaille.

Hier in Nationaal Kamp Amersfoort is de verbinding tussen eren en leren heel prominent aanwezig. Na binnenkomst in het voormalige bezoekerscentrum daalt de bezoeker af in het museum. Het lijkt een tocht door het verleden, maar dat is het niet. Het verleden wordt hier geduid, niet opnieuw opgewekt.

Als de bezoeker uit het museum naar boven komt, terug in het heden lijkt te komen kijkt hij uit op de schietbaan. Toch is hij niet in het verleden want hij kijkt uit op de Stenen man. Een monument, een beeld dat alleen maar na de oorlog kan zijn geplaatst.

Een beeld dat de slachtoffers van kamp Amersfoort eert en ons tegelijkertijd leert dat ondanks dat we dit verleden achter ons hebben gelaten, we het niet mogen vergeten.